

Consideracions liminars sobre la crítica literària catalana

Diàleg entre un crític estranger i el seu geni familiar

Francesco Ardolino

Della stagione del poststrutturalismo è destinata a restare probabilmente un'unica, ma importante acquisizione: si è passati da una concezione della critica come scienza a una della critica come dialogo.

ROMANO LUPERINI

En sortir de la biblioteca, el crític estranger va anar a l'estany i hi va llançar còdols, per fer-los rebotar. No hi havia ningú amb qui parlar de déus antics ni de noves divinitats i va recordar els sopars amb uns escriptors, els cafès amb una poeta i les argücies d'algun acadèmic. Amb tot, no va mirar-se a l'aigua, sinó que va ordenar les seves obsessions com si fossin el producte d'una nova conversa. I potser ho són.

CRÍTIC ESTRANGER: Per començar amb una observació general, diré que el que

trobo a faltar als estudis de catalanística és la Crítica en tant que reflexió epistemològica.

GENI FAMILIAR: De fet, el que demanes és una metacrítica i, amb tots els estudis que encara manquen sobre literatura catalana contemporània, només ens faltaria posar-nos a debatre qüestions metodològiques. Encara hi ha tot un cànon de la segona meitat del segle XX per analitzar, i escriptors que ja fa dècades que piquen a la porta per assolir el reconeixement que es mereixen.

CE: És cert, però una cosa no treu l'altra. Hi ha unes urgències que premen amb una empena considerable i que s'han de resoldre en temps relativament breus mentre que, a l'horitzó, no es nota cap moviment concret. Entre aquestes prioritats, hi col·locaria el problema del prestigi de la literatura, això és, l'aspecte social de la cultura en llengua catalana. Durant els darrers anys, s'ha anat erosionant aquell

Francesco Ardolino (Roma, 1966) és doctor en Filologia Catalana per la Universitat de Barcelona, on treballa com a professor de Filologia Italiana. S'ocupa de literatura italiana i catalana contemporànies i de la recepció dels autors italians als Països Catalans. Darrerament, ha publicat l'estudi *La solitud de la paraula* (sobre l'obra narrativa de Jordi Sarsanedas) i ha curat, amb Sam Abrams, l'antologia *Imparables*. Entre d'altres, ha traduït a l'italià obres de Pere Calders, Carme Riera, Baltasar Porcel i J. Palau i Fabre.

l·ligam, feble però útil, que unia el premi literari a l'obra de qualitat que *calia* llegir. Remarco la idea de la feblesa, atès que un jurat –malgrat que sigui compost pels membres més qualificats que es puguin trobar– sempre es troba al bàratre de la tria unànime cap a la mediocritat.

GF: No és pas veritat, i tu no pots opinar perquè has estat membre del jurat en un nombre ridícul de premis que, a més a més (sigui dit sense ofendre ningú) no tenien grans pretensions literàries. La qüestió dels premis toca un argument específic de la literatura en català, a causa d'una tradició que no té equivalències en les altres literatures que coneixes. És natural que aquest fet diferencial provoqui unes animositats que en fan posar en dubte els mecanismes, però això jo ho deixaria als sociòlegs de la literatura que, si també s'ocupessin de l'aspecte psicològic del públic lector, ens donarien la clau de pas per entendre millor els resultats culturals de l'anivellament cap avall de la producció literària. Microlàndia és petita, i el seu món cultural encara ho és més: els premis tenen un ressò que seria difícil obtenir d'una altra manera i que, en si mateix, no comporta cap devaluació. Ningú no ens impedeix remugar en les seves estructures –a partir del nomenament dels jurats–, però tampoc no podem ostentar la bandera hipòcrita de la ingenuïtat. Algú va afirmar que les valoracions de les obres premiades baixen en el judici dels crítics, que temen la tria de la quantitat (dels exemplars venuts) respecte de la qualitat. Si això ha passat –i no n'estic gens ni mica segur– es tracta d'un efecte de la transformació editorial i no pas d'una causa *in re*.

CE: D'això volia parlar. No crec que sigui tan dolent que el llibre vengui; és pèssima, en canvi, la relació que es genera quan els resultats del mercat determinen la projecció del llibre. Per una banda, tenim els elogiadors professionals –que no es mullen les mans i queden bé amb tothom–, per l'altra hi ha un estol de ressenyistes-escriptors plens de voluntats de venjances: parlar de capelletes és una exageració, perquè antipaties i simpaties individuals afloren en tots els judicis.

GF: Sigui com sigui, també hi ha una confusió de papers: en una polèmica estiuenca de l'any 2003, a l'*Avui*, vam veure desfilat un seguit de recriminacions desordenades i disbarats fins al punt que un estudiós hi va haver de proposar una distinció operativa entre crítics i ressenyistes. Em sembla que la necessitat d'una divisió com aquesta –que hauria d'existir *ab ovo* en qualsevol cultura– demostra l'estat de desordre que envolta les estructures de la crítica catalana.

CE: D'acord, però les raons han de cercar-se en la història, no en l'anècdota d'unes baralletes d'estiu. Quin és el darrer corrent crític que ha arrelat als Països Catalans? Jo no crec que, després del realisme històric, hi hagi hagut més moviments que hagin pogut (o sabut) imposar-se. Naturalment, això no té en compte les individualitats, ni les observacions críticopoètiques dels escriptors, ni tampoc alguns oasis localitzats que, tot i les bones intencions, no han tingut una ressonància o una continuïtat fora del seu estat germinal. En fi, fem servir sense por les paraules de què disposem: no hi ha hagut cap escola crítica després del realisme històric.

Ara bé, si calculem que d'això fa més de quaranta anys, que la introducció de Lukács arribava amb deu anys de retard davant la resta d'Europa, coincidirem respecte a la gravetat de la situació.

GF: El que jo refuso és la lògica dels ressentiments. Ateses aquestes circumstàncies, acusar els impulsors de l'Escola de tot el que no ha vingut després em sembla una manera de llançar la pedra i amagar el braç. Els crítics en activitat han continuat pel seu camí i l'Escola va concentrar-se més aviat a l'àmbit universitari. Però ara ja hem arribat al quart relleu generacional: s'estan formant els deixebles dels deixebles dels deixebles dels deixebles. I el mètode ja no dona l'abast perquè, en lloc d'enfortir-se amb unes modificacions, ha perpetuat la seva existència amb una caiguda en l'epigonisme. Per una banda, em sembla que no ha realitzat mai una reflexió sobre el seu sistema cap a dins, per l'altra s'ha tancat les portes cap a fora, amb una autoreferencialitat ofegadora. El problema, efectivament, no rau en els seus representants –la majoria dels quals escriuen i produeixen estudis excel·lents– sinó en l'absència d'unes línies directives i d'una empenta constructivista, si més no, per emulació.

CE: Això sona com un cant del cigne o com un *desideratum* utòpic sense cap pretensió de realització. L'anàlisi pot ser correcta, però la proposta no pot limitar-se a una *tabula rasa*. Cal reconèixer que hi ha hagut –de manera discontinua, caòtica, fins i tot estrofolària– un seguit d'aproximacions a unes crítiques diferents que no han arribat a ser fecundes. Ara, caldria resseguir tots aquests punts escampats en la

història sense caure en la trampa d'exaltarlos; ans, al contrari, em sembla menys perillós assumir una actitud de difidència apriorística.

GF: No serà una tasca fàcil i caldria assegurar-se'n la practicabilitat abans d'endegar-la. El risc és fornir un llistat disgregat i acumulatiu, ja que manca un criteri organitzador per traçar uns itineraris.

CE: I què? Si encara creiem que la funció de la crítica té el seu epicentre en el judici de valor, qui s'encarregui d'un estudi d'aquesta mena haurà de considerar les divergències de les aportacions, i contribuir a il·luminar els costats que, segons qui jutgi, han quedat injustament a la foscor.

GF: De fet, hi ha tendències crítiques que queden desplaçades perquè s'han mogut del territori propi de la catalanística a aquella zona encara curulla d'ambigüitats ontològiques com és la teoria de la literatura. A vegades, s'hi trobarà un personatge clau que aglutina els seus seguidors (se m'acut la imatge de Ferrater), altres vegades serà complicat entendre uns nexes més profunds i menys visibles. Malgrat això, queda per resoldre una qüestió bàsica: com distingir la crítica catalana de la que no és catalana? És suficient l'idioma en què s'escriu, com a la literatura, o els seus estudis han d'haver estat aplicats als textos dels escriptors catalans? I, si triem aquesta segona opció, com t'ho faries per establir un criteri? Decidint un percentatge mínim, potser?

CE: Fem un pas enrere. La meua proposta podria quallar en una obra amb el títol *Història de la crítica literària catalana*

contemporània. No cal que sigui revolucio-nària en els seus propòsits, perquè ha de ser un mirall fidedigne del pes que els models crítics han tingut en les vàries zones del territori de parla catalana. La mirada global amb les diòptries calculades a partir de Barcelona ja no ens serveix, mentre que un mapa ben dibuixat ens indicarà algunes raons insospitades que connecten elements que, altrament, maldaríem per posar en relació.

GF: No obstant això, no has contestat les meves preguntes.

CE: En part sí que ho he fet, perquè la incorporació d'elements que semblen apartats o aliens depèn principalment de la influència que hagin tingut. Els exemples en què penso traeixen sempre els meus orígens, però, sempre que puguin funcionar com a equiparacions, ens seran útils. Si un estudiós italià de literatura francesa genera un mètode crític que els italianistes acullen, fan servir i tornen a elaborar, ningú no dubtaria a inserir-lo en la crítica italiana. Així, doncs, ens hem de preguntar per què els estudis literaris en català que no són de catalanística no incideixen en la crítica catalana. La resposta es troba en aquell tancament cap a fora del qual parlaves abans i en el qual voldria insistir tot aportant unes idees –l'originalitat de les quals no vull que sigui considerada meva– respecte al concepte d'especialització. Jo temo amb la mateixa intensitat els qui s'aboquen a la generalització de corda fluixa dels *cultural studies* com els qui s'entossudeixen per no sortir de les fronteres pàtries. Els primers imposen un producte diluït a través d'uns coneixements tan genèrics que no poden més que

aspirar a la repetició d'unes pautes adquirides, i passen amb una actitud curiosament unidireccional, analitzant literatura, arts plàstiques, cinema i música amb el mateix llenguatge. Els altres encara no han perdut la fe en una visió desantisciana de la literatura i s'estimen més deixar la lectura del text que perdre la centralitat de la història social –fatalment hipostatitzada– que l'envolta.

Jo m'inclino, més aviat, cap a un esforç d'obertura, que implica una certa resignació. Les altres branques del pensament han de trobar un lloc adequat en la crítica literària contemporània, li han de donar la saba vital que ella, per si mateixa, no sap trobar, i això és encara més veritat en el cas català, on hem assistit al trencament d'unes relacions indispensables per a la seva supervivència.

GF: Sé a què et refereixes. Ja t'he sentit parlar en altres ocasions del trencament d'unes oposicions «necessàries en qualsevol cultura literària (lectors/crítica; crítica/autors; acadèmia/crítica; autors/acadèmia, etc.)». Potser, podries afegir que una crítica fonamentada exclusivament en l'historicisme avui ha de ser considerada inoperativa a causa de la seva parcialitat.

CE: No seria tan radical. Ara bé, el que més em preocupa és com es resoldrà la situació d'impàs en què estem vivint des de fa uns quants anys. La pèrdua de rumb de la crítica catalana dóna lloc a una espera messiànica: aquest any s'ha tornat a parlar de *maîtres-à-penser*, i s'invoca el mandarínisme, com si tothom cerqués –darrere la figura d'un Gran Intel·lectual– la solució de tots els mals, al mig d'un edifici del qual només queden les runes.

Em sembla que vivim dintre la paradoxa de voluntats contradictòries i juxtaposades. Frases com «la crítica hauria de ser...» es desqualifiquen per si mateixes. Ja Calvino havia escrit una de les seves millors novel·les per ridiculitzar pressupòsits d'aquesta mena, i valdria la pena pensar-hi abans de parlar. Els *generalia* –i encara més quan són conjugats a la forma optativa– contribueixen a la dispersió si no palesen les línies que els poden sostenir, és a dir, si no formen part d'una proposta global i explícita.

GF: En el teu discurs trobo un element que no encaixa bé: si la crítica ha de ser una ciència oberta (o semioberta, o fins i tot un espai de diàleg, com diu Luperini), per què crear uns compartiments estancs al seu interior? Quin sentit té separar –com has afirmat al començament– una crítica d'una ressenya? I qui s'atorgaria el paper de jutge? Un món acadèmic del qual ja hem lamentat l'absència d'incidència en el present?

CE: Intento sempre evitar l'ús del terme *nivells*. Prefereixo emprar la paraula *graus*, perquè no obliga a una correspondència directa amb un esquematisme exasperat i dona la imatge d'una escala on es pot pujar i baixar sense interrupció. No cal remetre a una instància superior que generi categories preformades on col·locar cada escrit quan, en compartir uns criteris bàsics, ja tenim la capacitat per classificar els valors amb uns marges mínims d'equívocació. Si els criteris bàsics ja no són compartits, esdevé patètic apel·lar a una instància normalitzadora, com el Rei del Cànon: mira com n'és d'idoltrat, per haver-se recordat de l'existència de l'Es-

criptor Català, i digues-me si això no és una Síndrome d'Estocolm soferta per una cultura colonitzada. Tampoc no es pot donar la culpa a qui escriu una ressenya si la seva funció és hipervalorada, car és el buit que abraça els estudis de literatura contemporània que, per reacció, produeix aquest fenomen: l'estudiós volenterós s'aferra fins al més insignificant índex de lectura per trobar unes coordenades ja marcades, i així basteix el seu edifici conceptual sobre un terreny movedís. Toquem un altre argument clau, això és, la urgència de construir una xarxa crítica que expliqui els darrers 25-30 anys de literatura...

GF: Un moment. Has esquivat una qüestió que t'havia formulat abans i penso que ara puc resoldre-la jo tot sol. En recuperar els corrents crítics de la contemporaneïtat segons una Història estructurada per idees, no has aclarit quins són els graus d'acceptabilitat per incloure-hi les crítiques que s'han fet a autors o moviments específics. El debat sobre el noucentisme, per exemple, ha produït un seguit d'intervencions que reflectien una pluralitat de plantejaments, però podríem aplicar la mateixa consideració a un estudi sobre un autor? Als prestatges de les biblioteques i les llibreries, hi ha una secció de crítica literària i una altra dedicada als estudis sobre els autors (a vegades aquests darrers assaigs es troben al costat dels textos dels mateixos escriptors). Ara bé, crec que interpretaré correctament el teu pensament si dic que, pel que fa a les anàlisis dedicades a autors específics, la seva introducció a una *Història de la crítica* queda lligada a la capacitat de fer-se paradigmàtics, de constituir un mètode o, com a mínim, de representar-lo dignament.

CE: Exactament. Amb una puntualització important: no es tracta de la seva introducció –que sempre caldria preservar–, sinó de l'essor de la seva presència en el volum que estic imaginant. Dit això, podem passar a la meua segona argumentació. Hi ha escriptores i escriptors que tenen trenta, quaranta anys d'activitat i que encara no han tingut una atenció crítica adequada. No són bons, potser? No és que no vulgui contestar, és que no puc, perquè m'hauria de cenyir a una avaluació cas per cas. Dono només un nom: Carme Riera. Ha estat estudiada als EUA, ha estat homenatjada a Barcelona i què en tenim? Tres volums monogràfics: un en anglès, un en castellà, un altre bilingüe (cast./cat.). Malgrat les diferències lingüístiques, tots tres tenen una característica comú: no hi ha cap contribució que vingui de la catalanística. La qual cosa ens invita a una altra pregunta: quina pretesa científicitat impedeix els acadèmics d'atorgar-se la direcció de tesis doctorals que toquin autors en exercici o qüestions que abracin la més candent actualitat? Per què els mateixos acadèmics no s'adonen que, si s'escauegen d'aquesta responsabilitat, l'espai crític corresponent no restarà buit sinó que serà ocupat per obres la solvència de les quals no haurà passat per un rigorós sedàs? No és gens dolent que hi hagi aproximacions de tall periodístic a autors o obres literàries, però no poden ser les úniques formes destinades a l'actualitat –i l'actualitat, a la literatura catalana, sol començar als anys setanta.

GF: Raones massa per autors. De debò estàs convençut que una mirada al present feta dintre les parets universitàries pot ajudar a desvetllar unes consciències? El

descrèdit de la literatura, per manllevar la frase d'un personatge que no t'agrada i que però, en aquest punt, té raó de sobres, funciona de manera implacable: si el prestigi prové de la lectura dels textos en castellà, no serà el David acadèmic qui mati amb un cop de fona el Goliat del recel públic. Oblides que un dels pocs intel·lectuals *tout court* de la cultura catalana remarcava la seva desconfiança cap a les tesis doctorals fins al punt d'expressar-la, irònicament, en poesia?

CE: És clar que un nou impuls dins l'àmbit acadèmic toca la punta de l'iceberg i no ateny les motivacions més profundes. D'altra banda, cadascú ha de reconèixer els seus límits per no caure en la vaguetat: jo no estic dibuixant una panacea per guarir la cultura catalana, sinó senzillament vull ressaltar aquells tres o quatre aspectes dels quals noto l'absència i que la comunitat científica podria resoldre sense gaires dificultats. Una altra cosa és decidir si aquests reptes interessin algú o molesten algun altre. Així, doncs, siguem realistes: la crítica catalana ha produït, en l'espai de temps incriminat, una *Història de la literatura catalana* que –entre atacs, insolències i vituperis– continua sent un far de referència per tots els estudiosos/es. Que podia ser millor? Naturalment. Que va néixer amb uns plantejaments que la feien vella ja quan estava a punt d'aparèixer? Potser. Que n'hi ha hagut moltes altres? No, absolutament no. Sense menysprear els que s'han dedicat a historiar la literatura catalana, no veig cap resultat que s'hi pugui comparar –i l'única excepció remet més a la personalitat de l'autor que a la innovació de la seva obra. Amb aquests preliminars, pensar en una nova *Història de*

la literatura catalana és legítim si més no per una qüestió de dates (quasi han passat vint anys de la publicació de l'altra!), però seria una proposta viable? No creus que és més urgent cobrir aquesta terra de ningú que és la producció literària feta als Països durant els darrers trenta anys? Per què han proliferat historietes en píndoles, breviaris, compendis, etc. i no s'han intensificat els esforços per donar als estudiosos i al món una lectura satisfactòria i completa d'un període que va ampliant-se de manera elefantíaca? Hi ha hagut actituds transversals que han marcat aquests anys –penso sobretot en interpretacions sociològiques o en lectures personals d'alguns crítics–, però han quedat aïllades, com si fossin comunicacions puntuals a un congrés de temàtica massa genèrica. És hora d'entrar a fons en aquesta qüestió: cal examinar els textos del postfranquisme amb l'atenció que fins ara no han obtingut.

GF: És una petició digna, tot i que et trobo una mica repetitiu: la idea d'*historiar* ha esdevingut una mena de comodí que fas servir per totes les circumstàncies. Per cert, no puc deixar de constatar una paradoxa, en confrontar aquesta insistència teva amb la voluntat de sortir d'un historicisme que altres persones (reconec que tu n'has pres les distàncies) van titllar de *positivisme voluntarista*. En definitiva, les dues propostes que has aportat fins ara es poden sintetitzar en la necessitat de construir dos volums, un per a la història de la crítica i un per a la història de la literatura.

CE: Sí, però hi ha un aspecte central que cal tenir en compte. Jo no he parlat –sobretot en el segon cas– d'una història feta per autors. Hi ha moltes maneres de

narrar la postmodernitat i, per un costat o per l'altre, caldrà començar. El punt de vista centrat en l'autor, aplicat als darrers anys, implicaria una obra de dimensions enciclopèdiques o la seva condensació a la forma d'un diccionari. La visió centrada en la recepció és només un canvi de perspectiva que, de manera secundària, es pot assumir, però –desenganyem-nos– no podrà ser mai un material de base. Per què la crítica catalana no es recorda mai que la literatura és formada per una successió d'obres i per què –és l'únic cas de les literatures que conec– redueix sistemàticament la lectura de les obres a un mer exercici escolar? Davant la germinació espontània dels autors, davant un nombre de lectors que no puja, fins i tot davant la tendència entròpica –del periodisme a la crítica– a l'elogi incondicional pel darrer llibre publicat, jo vull oposar la tria conscient i responsable d'unes obres. I reivindicar-la com a mètode.

GF: No t'acusaré de manca de concreció, però el discurs és encara coix. Per emprar la carta de la pragmàtica, potser per la teva dèria en la metodologia, has evitat els aspectes teòrics. No vull fer psicologia de baixa lliga, però la por al referent –que abans o després colpeix tots els que abrandin les armes de la semiologia, com si fos un complex edípic gremial– t'ha empès a centrar-te quasi exclusivament en els textos i en la seva col·locació. D'aquesta manera, l'organització s'ha fet proposició, però t'has deixat les aportacions cap a nous models crítics, que són els que ens haurien d'interessar ara i aquí, atès que compartim la consciència d'un estaticisme insuportable. Així, doncs, quina és la línia crítica que afavoriries i per què?

CE: La pregunta és reservada al que vull fer jo i no es pot plantejar fora dels disegns personals, tot i que justificables. Abans d'això, ve una anàlisi més global, que m'agradaria il·lustrar-te, perquè estic convençut que la meva òptica pot ser compartida per una majoria de persones amb punts de vista molt diferents. Al centre de la qüestió, rematem el clau, es troba el retard metodològic i teòric de la crítica catalana. La seva impermeabilitat pot haver-la salvada de temptacions nefastes, de models acientífics o de modes fugisseres. Però és un gegant amb els peus d'argila que ha perdut la força per encarar-se amb la realitat. És veritat que, com més surts d'aquest centre ideal que és Barcelona, més et trobes amb intents d'experimentar o de posar en funció mecanismes que venen de fora. Tanmateix, es tracta d'operacions que demanen intel·ligència, paciència i una mica d'aplicació. Altrament, correm el perill de trobar-nos immersos en l'eclecticisme o de caure en la fidelitat absoluta a les paraules d'un Profeta –sigui qui sigui– plogut del cel. Són dos casos oposats que trasllueixen el mateix origen: la falta d'una confrontació d'igual a igual amb la crítica estrangera. Sé que la sensació d'estar allunyats del món la tenim molts de nosaltres, però és pernicios reduir aquesta distància acceptant sense debatre qualsevol astre que ens pugui il·luminar. Acollir un text crític sense discutir-lo i fer-ne una bandera tot esperant que ningú més se'l llegeixi o adonar-se de la seva escassa reproductibilitat i volar de flor en flor, tot transformant la crítica en una sessió de transvestisme són, fet i fet, les dues cares d'una mateixa medalla.

GF: Més que una constatació de la realitat, aquestes són una mena de descripció d'errors possibles. No trobo constància d'exageracions semblants.

CE: No, perquè són pròpies d'estudiosos que, per a bé o per a mal, s'allunyen de la *vulgata* historicista i, en conseqüència, estan marginats. Tanmateix, n'hi ha exemples a dojo en circumstàncies on poden aparèixer sense complexos. Recordo, ara fa quasi un any, una trobada de joves poetes catalans i castellans. Alguns crítics i poetes havien de debatre un tema com «Metafísica i realismes». La primera dificultat és un mal endèmic de la societat catalana: la impossibilitat de destriar qui era crític i qui era poeta, ja que són dues característiques que, per un do de l'esperit, se sumen quasi en la totalitat dels casos. Però el que em va sobtar en aquella ocasió va ser que no es va al·ludir ni a un filòsof, mentre que la majoria es movia amb facilitat entre les aigües –força tèrboles, a la meva opinió– que de Goethe porten a Kafka i de Kafka a Cortázar. Unes tensions que, agafades una per una, eren lloables, en el seu conjunt palesen la ferida que les disciplines humanístiques no han sabut cicatritzar: l'escissió entre filosofia i literatura. Amb la qual cosa, les dificultats són extremes, ja que la recerca d'unes bases ideològiques per fonamentar una crítica literària catalana és condemnada a l'ús d'altres sistemes lingüístics.

GF: No està malament que els crítics aprenguin idiomes i que s'enfrontin amb les versions originals dels textos que citen...

CE: Evidentment que no. Però no hem de convertir una opció de preferències en una llei inflexible. A més a més, si es vol construir un teixit crític, un diàleg entre els crítics, cal fornir-los-en les possibilitats. El que passa, i ho pots notar als millors estudis, és que s'agafa la traducció al castellà del text filosòfic, del text psicoanalític, del text crític-literari i s'aplica a l'argumentació catalana. Poso un exemple que em toca en primera persona. Jo he fet servir, fins ara, el que es va anomenar *model freudià*, tot i que de Freud té només l'impuls inicial i s'estructura com un mètode semiòtic (però això tant li fa). Per consultar els volums de Freud, vaig haver d'agafar les traduccions a l'italià, ja que no tenia a l'abast edicions fiables al català. Si vull traduir *Witz*, sé que al francès a l'anglès al castellà o a l'italià hi ha una paraula o una expressió que ja és de domini comú. Si ho he de fer en català, o bé accepto el mot *facècia* –com apareix en la versió catalana de *La interpretació dels somnis*–, o bé el tradueixo, segons lògica, com a *acudit*, o bé intento esbrinar el mot que s'empra a la psicologia *catalana*. Tot això és anecdotic perquè concerneix tan sols una paraula, però què hem de fer quan entren en joc conceptes més amplis? Haurem de recórrer sempre al pensament filtrat a través del castellà perquè l'obra assagística al català no té sortides al mercat?

GF: Com acabes de dir, la qüestió remet a les estratègies editorials. L'intent d'ampliar el nombre dels lectors ha incrementat el nombre dels autors. Com més serem, més riurem, canta el cor de les sirenes, tot esperant el naufragi voluntari de qui rema. Al mig d'això, les invocacions constructivistes no poden sustentar-se en

els imperatius morals. Seria molt bo tenir els clàssics del pensament traduïts al català, encara que jaguin a les prestatgeries d'alguna biblioteca nacional, i em consta que l'operació ha estat feta més d'una vegada. Tanmateix, la proposta peca per utopia. Com a màxim, pots aspirar a augmentar els oasis culturals, perquè, això sí, sempre trobaràs el filòsof català que afronti Nietzsche –trio un nom no tan a l'atzar– i que en realitzi una versió excel·lent al català amb un comentari adjunt, però les induccions desorgàniques no ens portaran cap sorpresa generalitzable.

CE: No ho sé. De totes maneres, jo demano molt poc i, per donar fe de les meves bones intencions, em limitaré a la crítica literària *stricto sensu*. Més d'una editorial catalana publica traduccions de crítics estrangers que, d'una manera o una altra, han marcat els darrers anys. A vegades és difícil destriar el crític del pensador o, fins i tot, del divulgador –ara se m'acuden els noms d'Eco, Steiner o Benjamin– i aquests textos floten en una zona de ningú, sense entrar en òrbita, perquè no es crea al seu voltant un *background* cultural que els faci encaixar en la cultura d'acollida. Llavors, la meua proposta ja és efectiva: obrir una col·lecció de textos crítics estrangers amb uns llargs pròlegs fets per catalanòfils que presentin el volum, que l'apropin al context social de la llengua en què és traduït, que, en definitiva, l'ajudin a circular en el món cultural català.

GF: S'ha posat al descobert la teva ambició. Si la construcció d'una història de la crítica o la continuació d'una història de la literatura són idees generals en les

quals no veig necessàriament un teu interès personal, en aquest projecte t'hi veus implicat i seria bo confessar-ho de manera explícita.

CE: Molt relativament. Durant un cert temps he clamat perquè es prestés atenció al *model freudià* i l'he repetit tot ajustant-lo amb un mínim de flexibilitat. M'encantaria, això sí, importar-lo als Països Catalans apadrinant-ne una edició, i no em sembla un desig del qual me n'hagi d'avergonyir. Tanmateix, ara que hem aclarit aquest punt, tornem enrere, perquè he fornit la primera part de l'última proposta sense explicar-ne les possibilitats. Em cenyiré al cas que ara t'he assenyalat perquè les intencions siguin clares, però vull que no ho interpretis com una insistència meva, sinó com un exemple emblemàtic. Les meves adaptacions al model les he fetes resseguint el que ja era la idea del seu *creador*, això és, he tractat les seves propostes amb la mateixa ortodòxia infidel amb la qual el crític tractava l'ensenyament de Freud. Amb tota sinceritat, fa gairebé un any que tinc la sensació que puc (o que voldria) anar més enllà. Perquè m'adono que repetir un mètode —encara que sigui un mètode infinitament elàstic— per aplicar-lo a textos diferents no el reforça sinó que, amb el temps, l'afeblirà. No parlo del sistema formal de graduacions, sinó dels continguts que el mètode vehicula. I em pregunto si no caldria bescanviar-los o plasmar-los amb aspectes que tinguin una projecció més directa amb el nostre present, amb una clau que pugui ser també fundacional per a la lectura de la nostra actualitat. Així, doncs, he començat a acostar, al model primigeni, la lectura de Max Stirner, l'autor de *L'Únic i*

la seva propietat. Ho he fet amb aproximacions molt prudentes, deixant caure citacions, intentant connexions o senzillament fent-hi una ràpida referència. La meva idea és que l'individualisme de Stirner, que «ha basat la seva causa en no res» —això sí, tot citant Goethe—, que és una font d'energia de nihilisme pur, pot fonamentar una lectura crítica i, en conseqüència, apartar-se d'una línia Nietzsche-Heidegger que forma el coixinet teòretic de la postmodernitat triomfant (i, de passada, potser ens ajudarà a recuperar Nietzsche tot alliberant-lo de les sedimentacions que se li han acumulat a sobre). Tanmateix, em trobo davant d'un dilema: com fer interaccionar el Príncep de l'egoisme amb una crítica que s'adreça a una funció-destinatari i no a un lector específic? Amb les graduacions ja no en tinc prou per trobar un lligam vàlid, i em cal mirar per altres costats. I penso que l'element coagulant podria venir del Wittgenstein del darrer període, el de les *Investigacions*, el del gest ostensiu, el que posa a prova la idea mateixa de sistema i de regles.

Ara bé, aquestes són consideracions que es troben en un estat encara molt embrionari, amb la qual cosa aquesta línia que et presento tindrà una continuïtat i arribaré a denominar-la *crítica egoista de la literatura*, o bé fracassarà i hauré d'acceptar-ne l'error, o bé em semblarà inviable. Per a mi serà important el resultat positiu o negatiu d'aquesta operació, però la qüestió és totalment personal. El que aquí et volia ensenyar era la perspectiva que, en el moment d'assumir i fer propi un model literari, en pot derivar si tenim la voluntat de transformar-lo, de forjar-lo, d'adaptar-lo a les nostres necessitats. I crec que ja he dit prou.

GF: I, per endegar un diàleg, has evitat les citacions, les notes i les referències bibliogràfiques que, generalment, omplen de manera desmesurada els teus articles.

CE: També les notes a peu de pàgina són una manera de dialogar. Intentaré de-

mostrar-ho quan tingui alguna cosa més a dir. Ara he parlat massa i amb massa concitació. Ara és es el moment de callar, de reunir els fragments escampats d'una experiència, i de tornar a parlar només després d'haver fet el pas de la metacrítica a la crítica. Ara cal reconstruir. □

L'ESPILL

Núm. 16 — primavera 2004

Les Illes Balears, del progrés a la prosperitat. *Damià Pons*
Balances fiscals: el secret millor guardat del regne. *Ramon Tremosa*
El nou antisemitisme: veritats i fantasmes. *Enzo Traverso*
Polònia i la Unió Europea. *Eduard Tarnawski*

CONSTRUCCIÓ, ECONOMIA I TERRITORI. UN MODEL SENSE FUTUR?

El «model valencià» (1995-2003). *Joan Romero i Josep Sorribes*

El «boom» immobiliari al País Valencià. *Josep Sorribes i Aurora Pedro*

Magnífiques operacions. *Ferran Torrent*

La desfeta del territori. *Josep M. Alcañiz*

Panorama de l'habitatge a Catalunya. Economia, territori, polítiques. *Maria Herrero i Antoni Pérez*

Alemanya: el repte de les ciutats minvants. *Jürgen Berlin i Walter Ruppert*

DOCUMENTS

Constitució provisional de la República Catalana (1928)

Norbert Elias i la caiguda de la civilització. *Justo Serna*

La pintura i l'estrany cas de l'Equip Crònica. *Mercè Ibarz*

De la poètica i la poesia de Víctor Sunyol. *Carles Hac Mor*

NOTES

Carod-Rovira contra el guió. *Ferran Garcia-Oliver*

LIBRES

Rebels i heterodoxos. *Guillem Calafornia*

Treballem aquesta «tradició»? *Adrià Chavarria*

Una contribució a la cultura europea. *Dàmaso de Lario*